

UDK [314.15-026.48+929.532] (497.5Mune)“15”
908(497.5Mune)“15”(091)
94(497.57)“15”

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 22. studenoga 2016.

Prihvaćeno za objavljivanje: 5. srpnja 2017.

MUNE U NOVOM VIJEKU (S POSEBNIM OSVRTOM NA ISELJAVANJA PREMA PULI)

Slaven BERTOŠA, Pula

Kao važno naselje u sjeveroistočnom dijelu Istre, Mune su najprije pripadale Rašporskoj gospoštiji, a potom su – zajedno s Vodicama, Jelovicama i Žejanama – Tridentinskom mirovnom sentencijom iz 1535. godine pripojene habsburškim posjedima. Zabilježene su u nizu novovjekovnih povijesnih vrela, među kojima posebno značenje ima mjesni urbar Velih i Malih Muna te Žejana iz 1574. godine, a učestalo ih spominju i mletačka izvješća, jer je munska utvrda bila snažno uskočko uporište iz kojeg su se pljačkali mletački posjedi na Bužeštini. U novom je vijeku glasovita bila i Munska šuma, u kojoj su razbojnici dočekivali putnike i prolaznike koji su išli na sajam u Žejane i pljačkali ih. U radu se obrađuju i Munci koji su se preselili u Pulu te su zabilježeni u tamošnjim matičnim knjigama. Posebnu pozornost privlači Venera, supruga Martina Munca, koja je svoju posljednju kći Katarinu rodila u dobi od 52 godine. Stjepan, također doseljenik iz Muna, koji je kao 30-godišnjak ubijen u polju kraj Pule, te Munac Jure, koji je umro u zatvoru u pulskoj utvrđi.

KLJUČNE RIJEČI: *Vele Mune, Male Mune, Munski grad, urbari, novi vijek.*

Uvod

Smještene na području sjeveroistočnog dijela Ćićarije, u Općini Matulji, Mune¹ čine dva zasebna naselja međusobno udaljena oko 500 metara, odvojena velikom ponikvom: Vele Mune (669 m n/m) i Male Mune (650 m n/m). Nalaze se uz cestu Vodice – Žejane, a okružene su malim plodnim poljima i pašnjacima u dolini između dvaju planinskih lanaca.

¹ Toponim Mune vezuje se za predložak »munimen« – tvrđava, ili »moenia« – zidine, odnosno »muna«. O tome vidi u: Usp. Makso PELOZA, »Dokumentirana povijest podizanja i razaranja mnskoga grada. Društveno-ekonomske i međunarodno-vojne pretpostavke – uske povijesne veze pučanstva, područja i grada. Tragom zaboravljenih hrvatskih spomenika«, *Problemi sjevernog Jadrana*, sv. 4, Rijeka, 1982., str. 89; Lujko MARGETIĆ, *Makso Peloz i Mune, Liburnijske teme*, knj. 10, Mune, 1996., str. 63–64.

Žitelji se uglavnom bave poljoprivredom i stočarstvom za vlastite potrebe, a dio njih se zbog posla preselio u Rijeku i okolicu.

Sl. 1. Panorama Velih Muna s prilazne ceste (foto: Slaven Bertoša)

Sl. 2. Pogled na dio Malih Muna (foto: Slaven Bertoša)

Tragovi o naseljenosti tog područja u prapovijesti i antici nisu istraženi. U srednjem vijeku Mune su pripadale akvilejskom patrijarhu, potom grofovima Goričkim, a 1394. godine osvajaju ih Mlečani. Tada se naselja uključuju u Rašporsku gospoštiju te su zabilježena u njezinu urbaru. Mune su dosta stradale u mletačko-ugarskim ratovima (1411. – 1420.), pa su se već tada na opustjela područja naseljavali vlaški stočari iz Dalmatinske zagore i

zaleđa (Ćiribirci)². Kasnije su opljačkane tijekom osmanlijskih pohoda prema Furlaniji. U doba rata Cambraiske lige ostaju izvan potpune vlasti obiju zaraćenih strana, a Tridentinskom mirovnom sentencijom 1535. godine pripale su Habsburškoj Monarhiji. Vlast nad Munama, (stečenu ratnim pravom), u to je doba imao Krsto Frankopan Brinjski (1521. – 1525.), potom Nikola Jurišić (1525. – 1535.), mletačka obitelj Gavardi (1535. – 1550.), obitelj Monesis (1550. – 1577.), a onda tršćanski moćnici Ludovico i Cristoforo Bonomo (1586. – 1597.). Potom dolazi Riječanin Franjo Knežić (1601. – 1614.), nakon njegove smrti 1636. godine izvršitelji oporuke te na koncu riječki samostan benediktinki (1663. – 1791.).³

Mune su uništene i za vrijeme Uskočkog rata (1615. – 1618.), a Vele Mune su izgorjele i na Vazmeni ponedjeljak 1. travnja 1793. godine Još početkom 80-ih godina 20. stoljeća na tavanici sakristije župne crkve sv. Marije Magdalene u Velim Munama vidjeli su se tragovi požara, a u župi su se čuvala i dva nagorjela šćaveta.⁴ Vele i Male Mune (kao i obližnje Žejane) ponovno su spaljene i znatno kasnije, u Drugom svjetskom ratu od strane Nijemaca 4. svibnja 1944. godine.⁵

Župna crkva sv. Marije Magdalene u Velim Munama izgrađena je u 16. stoljeću na mjestu starije, a na groblju se nalazi crkvice Sv. Križa (649 m n/m).

Vlaški govor u Munama nestao je prije nekoliko naraštaja, dok se u obližnjim Žejanama očuvao do danas.⁶

O prošlosti Muna najviše je pisao povjesničar, paleograf i svećenik dr. sc. Makso Pelozo (Vele Mune, 14. IX. 1915. – Rijeka, 20. VII. 1989.), a o njegovu djelu akademik Lujo Margetić (Donja Stubica, 18. X. 1920. – Rijeka, 17. V. 2010.)⁷, mr. sc. Darinko Munić (Kastav, 7. II. 1942. – Rijeka, 22. XII. 2012.)⁸ i dr. sc. Marko Medved⁹.

² Taj etnik, često s podrugljivim prizvukom, okolno čakavsko žiteljstvo upotrebljava za govornike vlašskog jezika iz Sušnjevice i okolice, dok se za Žejance ne koristi niti ga oni prihvaćaju. Međutim, kolokvijalno te u medijima i literaturi on se često spominje i za njih, što je neprihvatljivo. Za ovu uputu i napomenu zahvaljujem Robertu Doričiću, mag. admin. sanit.

³ Usp. M. PELOZA, »Dokumentirana povijest podizanja i razaranja mnskoga grada«, str. 86–87; L. MARGETIĆ, *Makso Pelozo i Mune*, str. 62.

⁴ Šćavet (tal. schiavetto = slavenski, tj. hrvatski) naziv je za latinicom pisanu crkvenu knjigu, lekcionar na čakavskom narječju. O tome u: Usp. Josip BRATULIĆ »Šćevat«, *Istarska enciklopedija*, (ur. Miroslav BERTOŠA – Robert MATIJAŠIĆ), Zagreb, 2005., str. 780.

⁵ Usp. M. PELOZA, »Dokumentirana povijest podizanja i razaranja mnskoga grada«, str. 104. Unatoč navodu tog datuma na naznačenome mjestu, arhivski izvori (HRVATSKI DRŽAVNI ARHIV, ZKRZ-Zh, kutija 357, 25543/45), sačuvana kazivanja i neka druga literatura kao datum bilježe 5. svibnja 1944. godine. I za taj podatak zahvaljujem Robertu Doričiću, mag. admin. sanit.

⁶ Istarska enciklopedija, natuknica Roberta MATIJAŠIĆA na str. 516. Unatoč tom enciklopedijskom navodu, valja istaknuti da Žejanci svoju sjevernu varijantu istrorumunjskog jezika nazivaju žejanskim jezikom. Navodi da se u Munama u daljnjoj prošlosti govorilo kao i u Žejanama bili su česti u rumunjskoj literaturi s kraja 19. stoljeća, koja je čak ime naselja Mune nastojala povezati s »Rumune«, ne poznavajući podatak o postojanju sela i nekoliko stoljeća prije doseljenja današnjih Munaca i Žejanaca. Za taj podatak također zahvaljujem Robertu Doričiću, mag. admin. sanit.

⁷ Usp. L. MARGETIĆ, *Makso Pelozo i Mune*.

⁸ Usp. Darinko MUNIĆ, »In memoriam. Dr. Makso Pelozo (1915 – 1989)«, *Jadranski zbornik*, sv. 14, Rijeka, 1991., str. 285–288.

⁹ Usp. Marko MEDVED, »Povijest crkve u djelu dr. sc. Maksa Peloze«, *Problemi sjevernog Jadrana*, sv. 12, Zagreb – Rijeka, 2013., str. 113–123.

Sl. 3. Crkva sv. Marije Magdalene u Velim Munama (foto: Josip Šiklič)

Sl. 4. Crkva Sv. Križa na mjesnom groblju (foto: Slaven Bertoša)

Mune u novom vijeku

Tijekom kasnoga srednjeg vijeka, Mune su pripadale Rašporskoj gospoštiji i zabilježene su u dokumentu koji predstavlja najstariji pisani spomen o njezinu opsegu. Riječ je o

potvrđi o zalogu gospoštije krbavskom grofu Jurju i njegovoj supruzi Elizabeti iz 1358. godine, u kojoj se – između dvanaest rašporskih sela – spominju i Mune (Müen).¹⁰

Početak 15. stoljeća Mune su stradale u mletačko-austrijskom ratu. Preostalo je žiteljstvo od Venecije zatražilo smanjivanje urbarijalnih tereta. Tako je 1414. godine Mletačka Republika rašporska sela oslobodila davanja žitarica, janjaca i daće za gastalda na vrijeme od pet godina, ali se ta povlastica nije odnosila na Žejane, Vele i Male Mune, koje tijekom rata nisu iskazale »integritetom«.¹¹

Iako prvi poznati spomen Muna seže u mnogo starije doba, Vele i Male Mune (u vrelima nerijetko zabilježene kao Gornje i Dolnje Mune)¹² učestalije se u povijesnim vrelima spominju u novom vijeku. Tada je Rašporska gospoštija doživjela promjene u svojoj veličini. Naime, neka su sela, a među njima i Gornje i Dolnje Mune, zbog ratova duže vrijeme ostala bez gospodara, pa ih je zauzela Austrija. Takvo je stanje kao konačno kasnije, 1535. godine potvrdila Tridentinska mirovna sentencija.¹³

Od 16. stoljeća, kada je kolonizacija čitave Istre znatno ojačala, između 1510. i 1525. godine Krsto Frankopan smjestio je izbjeglice i u Mune.¹⁴ Iako je izričita predaja o tom događaju u mjesnom žiteljstvu nestala, uspomena je ipak ostala u patronu župne crkve koja nosi ime Krstine sestre Marije Magdalene, a vidi se i u iznimnoj raširenosti tog imena u seoskim matičnim knjigama.¹⁵

Mletački povjerenik za granična pitanja Ca da Pesaro, pišući vladi izvješće o prilikama na granici s Austrijom, upozorava da se 1584. godine zaoštrio i spor oko korištenja velike šume u blizini Muna. O žestini sukoba koji je nametnuo munski gospodar svjedoči činjenica da je više seljaka iz mletačkog Rašporskog kapetanata u toj šumi bilo pretučeno, vezano za stabla, ubijeno ili uhvaćeno i odvedeno u riječki zatvor. Ca da Pesaro navodi da se dokumenti o pravno-političkoj pripadnosti Munske šume nisu sačuvali, ali postoje granični međaši koji nedvojbeno pokazuju da su se polovicom šume koristili Kraljevci, a drugom polovicom Benečani.¹⁶ No, poput ostalih mletačkih rektora i Ca da Pesaro je za nesređene prilike na granici optuživao isključivo nadvojvodine podanike, mada je mislio da se sukobi mogu riješiti pregovorima, zajedničkim povjerenstvima i ophodima granice.¹⁷

Uoči Uskočkog rata, u srpnju 1609. godine, rašporski kapetan Pietro Donado uputio je Senatu pismo u kojem spominje prolazak trideset uskoka preko Buzetskog krasa. Prema izjavama dvojice pastira, donesenim u prilogu pisma, uskoci su otimali stoku, koju su

¹⁰ Usp. Slaven BERTOŠA, *Rašpor i Rašporski kapetanat: povijesni pregled*, Pazin, 2005., str. 35.

¹¹ *Isto.*

¹² Gornje su Vele Mune, a Dolnje su Male Mune.

¹³ Usp. S. BERTOŠA, *Rašpor i Rašporski kapetanat*, str. 38–39.

¹⁴ Usp. Miroslav BERTOŠA, *Istra. Doba Venecije (XVI.–XVIII. stoljeće)*, Pula, 1995., str. 63–64.

¹⁵ Usp. L. MARGETIĆ, *Makso Pelosa i Mune*, str. 58.

¹⁶ Kraljevci je naziv za podanike Kuće Austrije, a Benečani za podanike Republike sv. Marka.

¹⁷ Usp. Miroslav BERTOŠA, »Nemirne granice Knežije (Građa u Državnom arhivu u Veneciji o graničnim sporovima i sukobima između mletačke pokrajine Istre i Istarske knežije)«, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, sv. 26, Pazin – Rijeka, 1983., str. 19, 22; M. BERTOŠA, *Istra. Doba Venecije*, str. 468; S. BERTOŠA, *Rašpor i Rašporski kapetanat*, str. 84.

odveli preko brda u Mune. Ante Tivan iz Nove Vasi na Poreštini, pastir na brdu Trstenik, navodi da su mu uskoci oteli trinaest komada stoke i preko brda Rašpor premjestili u selo Mune, tada u posjedu Johanna Ulricha Eggenberga.¹⁸ Ustanovilo se da je tih trideset uskoka iz Senja pozvao tršćanski gubernator da bi čuvali tamošnje solane. No, taj im se posao nije svidio, pa su se vratili u Senj.¹⁹

Uoči i tijekom Uskočkog rata (1615. – 1618.) Vele Mune i Male Mune su se pretvorile u poznato uporište uskoka, iz kojeg su pljačkali područje čitave Ćićarije i Buzetskog krasa, ali su se zalijetali i u udaljenije krajeve.²⁰

U listopadu 1614. godine novi rašporski kapetan Lorenzo Cabriel u svojem izvješću spominje veliku skupinu uskoka u Munama, zbog koje je na granicu morao poslati svoje konjanike i pješake. No, uskoci su bili brži i opljačkali Račju Vas i Dane. Vojnici rašporskog kapetana ubili su dvojicu uskoka i mnoge ranili, ali plijen nisu preoteli. Buzetski su kapetani o zasjedi i sukobu s uskocima sastavili posebno izvješće, u kojem su naveli da je sukob trajao oko tri sata te da plijen nisu mogli vratiti, jer su uskoci pobjegli u šume po brdima prepunim kamenja, što je njima predstavljalo prednost, a vojnicima rašporskog kapetana prepreku, pa su se na koncu vratili u Račju Vas, čekajući daljnje zapovijedi. O pohodu su svoje izjave, na saslušanju u uredu rašporskog kapetana, dali Šimun Rade iz »sela pod Rašporom« i Jakov Brajković, župan Dana. Rade je izjavio da ga je rašporskom kapetanu poslao kapetan Marco Verzi i da su vojnici odmah krenuli za uskocima ne bi li vratili plijen. U Danama je bilo oko 120, a u Račjoj Vasi oko 80 uskoka. Nije znao reći jesu li uskoci došli pješice ili na konjima, kao ni to jesu li bili iz Senja. Naveo je da su ranili Petra Bolića iz »sela pod Rašporom«, no da ranjenik vjerojatno nije umro. Budući da je kapetan Verzi za njima krenuo prema Pasjaku, vjerojatno su uskoci odande bili i došli. Brajković je suznih očiju spomenuo da su naoružani uskoci stigli u zoru i opljačkali cijele Dane. Odnijeli su mnogo sitne i krupne stoke: 80 krava, 20 telaca, a za konje nije znao reći koliko, već je istaknuo da su njemu ukrali devet konja. Iz njegove su kuće odnijeli sav namještaj, natovarivši ga na dva konja. Nakon toga uputili su se prema Munama. Brajković je izjavio da ne poznaje nikoga od napadača i da ne zna tko im je vođa, ali misli da nisu Senjani nego Vinodolci, odnosno iz Bakra, Ledenica i okolnih sela. Čuo je da su štetu napravili i u Račjoj Vasi, ali o detaljima nije znao ništa. Kazao je da spomenuti uskoci nisu nosili nikakvu zastavu ili bilo kakvu drugu oznaku.²¹

Kao austrijski podanici, žitelji Muna često su bili žrtve osvetničkih pothvata mletačkih vojnika. Primjerice, u kolovozu 1616. godine buzetski kapetan Verzo Verzi napao je karavanu trgovaca vinom iz Muna, koja se uputila u Kršan.²² Koncem studenoga te godine pla-

¹⁸ Usp. Makso PELOZA, »Urbar sela Vele i Male Mune i Žejane iz godine 1574.: njegovo značenje za povijest kraske visoravnii«, *Problemi sjevernog Jadrana*, sv. 3, Rijeka, 1981., str. 194.

¹⁹ Usp. S. BERTOŠA, *Rašpor i Rašporski kapetanat*, str. 55.

²⁰ Usp. M. BERTOŠA, *Istra. Doba Venecije*, str. 325, 333.

²¹ Usp. S. BERTOŠA, *Rašpor i Rašporski kapetanat*, str. 57–58.

²² Usp. M. BERTOŠA, *Istra. Doba Venecije*, str. 368.

ćenička posada iz mletačkog Huma nakon Žejana spalila je Vele Mune i Male Mune u kojima je »uništena nevjerojatno velika količina sijena, slame i ostalih namirnica« (*quantità incredibile de fieni, e paglie, con altre vittuarie*).²³

Mune su zabilježene i u izvješćima rašporskog kapetana Bernarda Tiepola, koji je tijekom Uskočkog rata napravio plan napada na ćicarijska sela, kojim je trebalo dodatno oslabiti neprijateljsku vojsku. Pothvat je izvršen nakon što je providur sa svojim vojnicima otišao braniti Savičentu. Naime, rašporski je kapetan od svojih uhoda saznao da će se na blagdan Sv. Andrije u Žejanama – selu pod jurisdikcijom kaštela u Munama – održati sajam (*fiera a Segiane villa sotto il castello di Mune*). Bila je to prilika za pljačku veće količine robe, što bi teško oštetilo neprijateljsku stranu. Tiepolo je vojnicima zapovjedio da u Žejane odu u najvećoj tajnosti, kako bi mogli iznenaditi neprijatelja. Ali, tijekom noći na putu su susreli ljude koji su dolazili na sajam, a oni su se uplašili i ostalima razglasili dolazak mletačkih vojnika. Na kraju su Mlečani ipak uspjeli opljačkati i spaliti Žejane prethodno potpuno napuštene, a potom su to učinili i u Velim Munama i u Malim Munama (*Mune piccolo e Mune grande*). Zaplijenjeno je 80 grla krupne i 300 grla sitne stoke.²⁴

Godine 1640. Mune su odlukom izvršitelja oporuke Franje Knežića predane za opremu samostana benediktinki u Rijeci te tako ostaje do 1791. godine, kada ga benediktinke prodaju, s time da Knežićevi 1663. godine kupuju područnu sudsku vlast.²⁵

Mira nije bilo ni kasnije. U listopadu 1705. godine župan Račje Vasi rašporskom je kapetanu dao izjavu da su austrijski vojnici zvani »liberaiteri«, koji pljačkaju po cestama, oteli dva telca, kola i dvije puške dvojici seljaka u planini iznad mjesta. Zatraženo je vraćanje oduzete robe i kažnjavanje počinitelja. Valput Giulio Cesare Bocchina i Pasqual Bravinaz došli su na mjesto gdje se čin dogodio te su od dvojice seljaka iz Muna doznali da se spomenuto mjesto nalazi jednu i pol milju unutar mletačkog prostora. »Liberaiteri« su mislili da se šuma nalazi na carskom području. Međutim, austrijska je strana tada zatražila vraćanje dvaju konja koji su prenosili bačve vina, koje su mletački podanici iz Račje Vasi oteli austrijskoj strani. Rašporski je kapetan odgovorio da će sve biti vraćeno kad »liberaiteri« vrate ono što su oduzeli.²⁶

Godine 1752. utvrđena je i obilježena na terenu nova, ponešto izmijenjena granična crta između Mletačke Republike i Habsburške Monarhije na brdima Orljak i Mocvil, između Muna i Lanišća, označena kamenim graničnicima. Prema latinskom natpisu »PAX TIBI MARCE«, narod ih je zvao »Pas Marko«.²⁷

²³ Isto, str. 369.

²⁴ Usp. S. BERTOŠA, *Rašpor i Rašporski kapetanat*, str. 67–68.

²⁵ Usp. M. PELOZA, »Urbars sela Vele i Male Mune i Žejane iz godine 1574.«, str. 194.

²⁶ Usp. S. BERTOŠA, *Rašpor i Rašporski kapetanat*, str. 86.

²⁷ Usp. M. PELOZA, »Dokumentirana povijest podizanja i razaranja munškoga grada«, str. 87; L. MARGETIĆ, *Makso Pelozia i Mune*, str. 62.

Sl. 5. Granični kamen iz 1891. godine uz stari put od Malih Muna do Račje Vasi (foto: Slaven Bertoša)

Urbari

Prema mišljenju dr. sc. Maksa Peloze, po analogiji za urbare goričkih gospoštija 14. stoljeća i možebitne istodobne urbare na posjedima goričkih grofova u Istri, možemo s razlogom pretpostaviti postojanje urbara ili barem urbarijalnih propisa i za Rašporsku gospoštiju prije sredine 14. stoljeća. Ti su urbarijalni propisi vrijedili i za Vele Mune i za Male Mune do 1509. godine. Od tada do 1535. godine ne poznajemo ni pravno ni stvarno urbarijalno uređenje tih sela, a dalje do 1574. godine konkretnu situaciju vidimo iz izvješća od 30. prosinca 1574. godine. Vele i Male Mune, kao ni Žejane, nikad nisu bile unesene u urbare Socerba, Novigrada (Podgrada) i Švarceneka.²⁸

U urbaru Rašporske gospoštije iz 1394. godine More Veneto, tj. popisu podavanja rašporskih sela, koji je te godine sastavio sutlovrečki kapetan Paolo Giuliano, zabilježeno je da Gornje Mune (*Mune de supra*) imaju petnaest, a Donje Mune (*Mune de subtus*) tri selišta.²⁹ Od petnaest selišta u Gornjim Munama, seoski svećenik ima jedno selište, a polovica selišta ostaje »in suum comune«. Ostaje trinaest i pol selišta, koja na blagdan sv. Jurja plaćaju jednu ovcu i jednog janjca po svakom selištu. Seoski župan ne plaća ništa. Nadalje, plaćaju izravnu desetinu, a seoski svećenik ima četvrtinu. Desetina jednog srednjeg stanovnika ostaje »in suum comune«. Također daju na blagdan sv. Mihovila jednu ovcu i jednog janjca po svakom selištu, od čega zadržavaju »in comune« jednu ovcu za sijeno

²⁸ Usp. M. PELOZA, »Urbar sela Vele i Male Mune i Žejane iz godine 1574.«, str. 194.

²⁹ Usp. S. BERTOŠA, *Rašpor i Rašporski kapetanat*, str. 37.

dvora. Dužni su dati jedan radni dan za svako selište za košnju sijena za dvor. To sijeno trebaju zgrnuti, ali ne i dopremiti. Daju izravnu desetinu čitava svojeg žita. Od toga seoski svećenik dobiva četvrtinu. Na blagdan sv. Mihovila plaćaju osam malih solda za svako selište, a župan ne plaća ništa. Na Božić daju rašporskom kapetanu poneki dar. Na poklade daju jednu kokoš za svako selište, a župan ne plaća ništa. Na Uskrs daju deset jaja po svakom selištu. Dužni su obavljati i javne radove. Donje Mune imaju pet selišta koja na blagdan sv. Jurja plaćaju jednu ovcu i jednog janjca po svakom selištu, a župan ne plaća ništa. Daju izravnu desetinu na janjce, a od nje seoski svećenik ima četvrtinu. Zadržavaju desetinu desetine »in suum comune«. Nadalje daju izravnu desetinu čitava svojeg žita, a od nje seoski svećenik ima četvrtinu. Zadržavaju desetinu te cjelokupne desetine »in comune«. Na blagdan sv. Mihovila plaćaju »pro prego«³⁰ tri marke i osam malih solda po svakom selištu. Župan je toga oslobođen. Na taj blagdan daju jednu ovcu i jednog janjca po svakom selištu. Od toga zadržavaju jednu ovcu za sijeno dvora. Nadalje su dužni dati jedan radni dan za svako selište za košnju sijena za dvor. Sijeno moraju staviti na stogove, ali ne i prevoziti. Na sv. Stjepana daju rašporskom kapetanu poneki dar. Na poklade daju jednu kokoš, a župan ne daje ništa. Na Uskrs plaćaju deset jaja za svako selište, a župan ne plaća ništa. Dužni su obavljati i potrebne javne radove za rašporski kaštel.³¹

Prema podacima iz Munsko-žejanskog urbara iz 1574. godine, Vele Mune imale su 12,5 selišta, a Male Mune pet selišta. Desetinu nisu plaćali u žitu, već u novcu. Ali, davali su kukuruz i zob. Desetinu od kozlića i janjaca daju, pa na jednu godinu dolazi ukupno prosječno 75 glava. Za herbatik podložnici iz Muna i Žejana zajedno su davali 36, a od 1574. godine daju 40 dukata. Na brdo Frata dolaze stranci, pa se godišnje plaća 33 dukata. Maltarina³² i daće od gostionice u Munama iznose godišnje prosječno 2 forinte.³³ Taj je urbar pohranjen u Štajerskom zemaljskom arhivu u Grazu, a napisan je lijepom goticom. On nije samo izvor za specifične feudalne odnose munskih podanika prema svojim jusdicentima (tadašnjoj zemaljskoj gospodi u Novigradu (Podgradu) i Švarceneku, odnosno njihovu nadležnom organu, tj. Donjoaustrijskoj komori u Grazu), nego i za politička, demografska, etnička i gospodarska zbivanja na kraskoj visoravni u to doba. Dakle, bitno pridonosi poznavanju feudalne organizacije tog područja nakon ukidanja Rašporske gospoštije.³⁴ Zbog nedostatka prijašnjih urbarskih predložaka, morao je biti redigiran obilaskom naselja, na temelju izjava obveznika i po analogiji za susjedna mjesta.³⁵ Postojanje mitnice u Munama svjedoči da je putovima koji su vodili prema Lanišću, Vodicama, Brgudu, Kastvu

³⁰ »Za molbu« naziv je za najvažniju novčanu daću u Rašporskom urbaru koja se ubirala na navedeni blagdan. Ukupan joj je iznos vjerojatno bio utvrđen prema broju naseljenih mjesnih selišta (*pro rata mansorum habitatorum*). O tome vidi u: S. BERTOŠA, *Rašpor i Rašporski kapetanat*, str. 104.

³¹ Usp. L. MARGETIĆ, *Makso Pelozza i Mune*, str. 24–25, 34–35.

³² Maltarina (prema njem. Maut = plaćanje, daća) naziv je za pristojbu koju su feudalni gospodari, gradovi i samostani ubirali za robu i vozila u prolazu prilikom stupanja na njihovo zemljište. O tome vidi u: *Hrvatska opća enciklopedija*, sv. 7, Zagreb, 2005., str. 21.

³³ Usp. Makso PELOZA, »Urbar sela Vele i Male Mune i Žejane iz godine 1574.«, str. 195–198; L. MARGETIĆ, *Makso Pelozza i Mune*, str. 39–44.

³⁴ Usp. M. PELOZA, »Urbar sela Vele i Male Mune i Žejane iz godine 1574.«, str. 189.

³⁵ Usp. *Isto*, str. 195.

i Podgradu prolazilo mnogo ljudi i da je trgovanje bilo znatno. Česte su uostalom bile i vijesti o krijumčarenju na Krasu u 17. i 18. stoljeću.³⁶ Izgleda da se cijela trgovina odvijala upravo preko Muna, jer je tek 1644. godine mitnica premještena u Stari Grad (Podgrad). Međutim, u urbaru iz 1574. godine nema spomena o toj djelatnosti.³⁷ Prema obilježjima mjesnoga govora, jasno je da nekadašnju domovinu žitelja Muna treba tražiti u staroj Krbavi i sjeverozapadnoj Bosni.³⁸ U tom urbaru, svakako najvažnijem munskom, zabilježena su prezimena: Androšić, Bučković, Burlović, Dijanović, Kotošić, Pehlić, Ptikorić, Ribarić, Ujčić i Vuković (u Velim Munama) te Bučković i Ujčić (u Malim Munama). Prilikom izgradnje Mnskoga grada, koja je uslijedila nešto kasnije, zabilježeno je nekoliko novih prezimena: Ovčarić, Brozović, Dujmović, Grubiša i Pelozo.³⁹

Munsko-žejanski urbar iz 1619. godine sastavljen je u Ljubljani kada je nasljedni natkomornik u Štajerskoj, tajni dvorski savjetnik i zemaljski kapetan Kranjske Johann Ulrich Eggenberg Vele i Male Mune te Žejane prodao kraljevskom upravitelju Pazinske knežije Franji Knežiću. U Munama se spominju prihodi od desetine janjaca, travarine, iskorištavanja drva, žita i zobi. Postoje i ovčarski stanovi, kuće, polja i livade koji pripadaju gospostiji. Mune su potpuno slobodne od svih podavanja koja inače treba plaćati u Kranjskoj. Postoje i druge manje daće. Nadalje, podavanja u Munama ravnomjernija su nego desetine u Rijeci, jer daju svake godine novac i žito. Blizu su i šume pa se i one iskorištavaju. U Munama nema ni vinograda ni vina pa bi ga se moglo dovesti iz Veprinca. Prodavati vino u Munama može samo vlastelin, a da bi od toga bilo koristi, cijena mora biti što veća. Munski podložnici moraju obavljati besplatan rad, pa prenose razne stvari u Rijeku i Trst, a vino iz Kastva. Mune obiluju žitom pa ga Kastavci tamo nabavljaju. Imaju i mnogo pašnjaka pa bi se tamo moglo postaviti ovčarski stan. Vele Mune i Male Mune do tada nisu davale desetinu od žita, nego se žito računalo kao selišno podavanje. Uzimajući u obzir mjesnu oskudicu, tako treba ostati i dalje. Desetinu od kozlića i janjaca dužni su i dalje davati pa se približno iz te desetine godišnje dobije 70-80 glava. Pod munskom jurisdikcijom postoje tri brda za koja se ubire travarina. Maltarina se plaća samo od vina i sitne stoke, a ubire je munski župan. Podložnici smiju sjeći šumu samo za vlastitu uporabu, a ako bi netko to činio radi prodaje, kaznit će ga se globom od jedne libre, odnosno 15 krajcara. Ubuduće treba čuvati mlado lijepo drveće te sjeći i preraditi samo izraslo drvo. Tamošnja šuma iznad sela zove se Munska šuma i u njoj ima najviše bukve i omorike.⁴⁰

Munski grad

Postojanje Mnskoga grada 70-ih je godina 20. stoljeća dokazao, analizom arhivskoga gradiva iz Zemaljskog arhiva u Grazu (Steiermärkisches Landesarchiv), kao i drugih

³⁶ Usp. M. PELOZA, »Dokumentirana povijest podizanja i razaranja mnskoga grada«, str. 89, L. MARGETIĆ, *Makso Pelozo i Mune*, str. 63.

³⁷ Usp. M. PELOZA, »Urbarsela Vele i Male Mune i Žejane iz godine 1574.«, str. 200.

³⁸ Usp. *Isto*, str. 201.

³⁹ Usp. *Isto*, str. 202.

⁴⁰ Usp. L. MARGETIĆ, *Makso Pelozo i Mune*, str. 45–54.

izvornih podataka, upravo dr. sc. Makso Peloz. ⁴¹ Stotinjak godina prije njegove izgradnje u 16. stoljeću za obranu od Osmanlija služila je prirodna utvrđena uzvisina nazvana Munski tabor s pećinom Taborinom, smještena oko 2,5 km jugozapadno od Muna. ⁴² S te izvrsne panoramske točke na dolazak neprijatelja upozoravalo se paljenjem vatre.

Sl. 6. Vodič Valentino Doričić i autor priloga na lokalitetu Taborina (foto: Mladen Bastijanić)

Kontinuitet usmene predaje i točnu uspomenu o izgledu Mnskoga grada lokalno je žiteljstvo odavno izgubilo. Međutim, prema toponimima Poli grada, Stara crikva i Svetica, možemo zaključiti da je Munski grad morao stajati u njihovoj neposrednoj blizini. Klobučarićev nam ga crtež jasno pokazuje na vrhu brda Golopust (730 m n/m), istočno od Velih Muna. ⁴³

Odluka o podizanju Mnskoga grada donesena je 1585. godine u Beču, a svrha je bila obrana od Mlečana jer je planirano da utvrda bude sjedište mnskog potkapetana, mnskog mitničara te stan i kancelarija mnskog jusdicenta. Povod za naglo donošenje odluke

⁴¹ Arhivski dokument o nacrtu Mnskoga grada otkrio je 14. prosinca 1973. godine. Budući da su zemlje Unutarnje Austrije (Štajerska, Koruška, Kranjska i njezini pridruženi posjedi (*partes adnexae*) te Trst i Gorica) od 1564. do 1748. godine bili pod vlašću Graza, dokumentacija o odlukama iz toga doba nalazi se u spomenutom arhivu u Grazu, a tek manji dio u Beču. Jedino je za pitanje granice, vanjske politike i rata Graz trebao tražiti suglasnost cara u Beču.

⁴² Usp. M. PELOZA, »Dokumentirana povijest podizanja i razaranja mnskoga grada«, str. 90; L. MARGETIĆ, *Makso Peloz i Mune*, str. 64. Lokalitet mi je 25. kolovoza 2016. pokazao Valentino Doričić, mag. ing. el., iz Velih Muna, kojem i ovom prilikom srdačno zahvaljujem.

⁴³ Usp. M. PELOZA, »Dokumentirana povijest podizanja i razaranja mnskoga grada«, str. 104. I ovdje zahvaljujem vodiču Valentinu Doričiću, koji me je 24. listopada 2015. odveo na lokaciju nekadašnjeg mnskog kaštela.

o početku gradnje bila je pobuna munskih seljaka zbog poskupljenja soli u prosincu 1584. godine, kojom je vješto manevrirala mletačka obavještajna služba. Time su se ugrozile obrambene pozicije i osjećaj sigurnosti unutarjoaustrijske uprave na tom području koje je Mletačka Republika do 1752. godine ionako smatrala svojim teritorijem.⁴⁴

Sl. 7. Panorama s vrha Taborina prema sjeveroistoku (foto: Slaven Bertoša)

Nije poznato tko je izradio nacrt Mnskoga grada. Prema mišljenju dr. sc. Maksa Peloze, iz glavnih karakteristika, iz sličnosti između tog nacрта i kartografskih crteža te iz vremenske koincidencije, možemo s maksimalnom vjerojatnošću zaključiti da je koncepcija projekta Mnskoga grada djelo arhitekta Ivana Klobučarića. Opis projekta na njemačkom jeziku upućuje na to da je neposredni projektant, izvođač crteža, mogao biti iz Graza, možda neki od talijanskih graditelja koji su tada u Grazu službovali (Giuseppe Vintana, Francesco Marmorio, Cesare Porta, Ottaviano Zanotti).⁴⁵

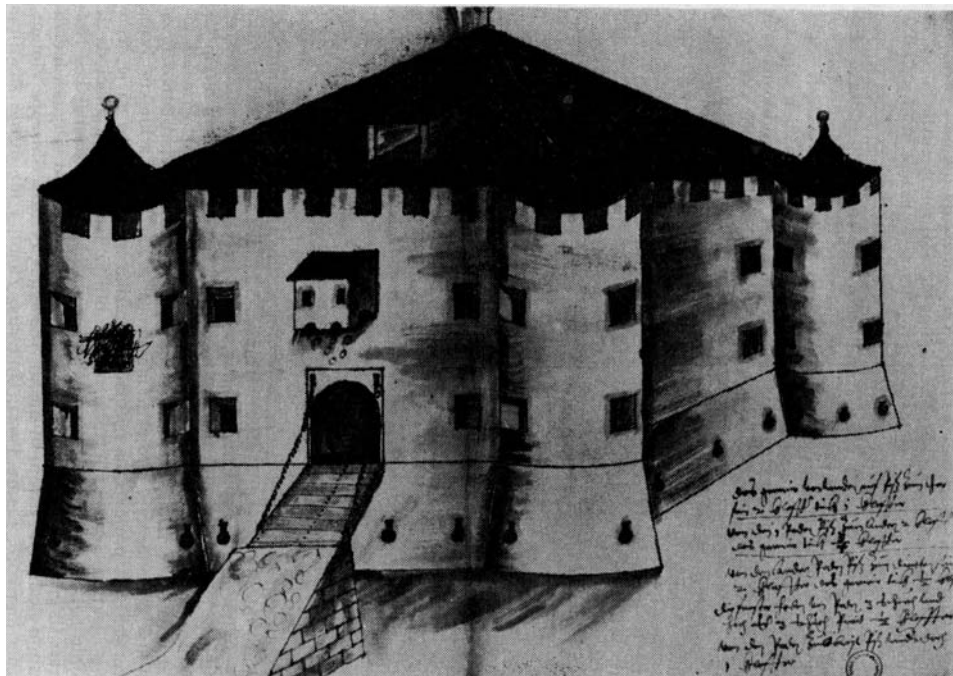
O obavljenoj gradnji svjedoči izvješće mnskog jusdicenta Ludovica Bonoma nadvojvodi Karlu te građevinski dnevnik iz 1586. godine, kao i deset crteža slikara i kartografa Ivana Klobučarića, koji prikazuju utvrdu na uzvišenju Golopust kraj Velih Muna.⁴⁶

⁴⁴ Usp. *Isto*, str. 91; L. MARGETIĆ, *Makso Pelozo i Mune*, str. 64–65.

⁴⁵ Usp. *Isto*.

⁴⁶ Posebnim dekretom izdanim u Grazu 6. rujna 1603. godine nadvojvoda Ferdinand zadužio je znamenita riječkog arhitekta i kartografa Ivana Klobučarića da izradi zemljopisnu kartu koja je trebala poslužiti za vojničko osiguranje Unutarnje Austrije. Klobučarić je nacrtao Munsku visoravan i ubilježio hrvatsku toponimiju, ali kartu nije uspio dovršiti. O tome vidi u: M. PELOZA, »Dokumentirana povijest podizanja i razaranja mnskoga grada«, str. 89.

Originalni se primjerak projekta morao često koristiti jer je skica prereza unutrašnjosti na mjestu previjanja jako istrošena pa su zato na donjem dijelu pregiba rukovoditelji gradnje prilijepili komadić pergamene da se crtež ne bi prelomio na dva dijela.⁴⁷

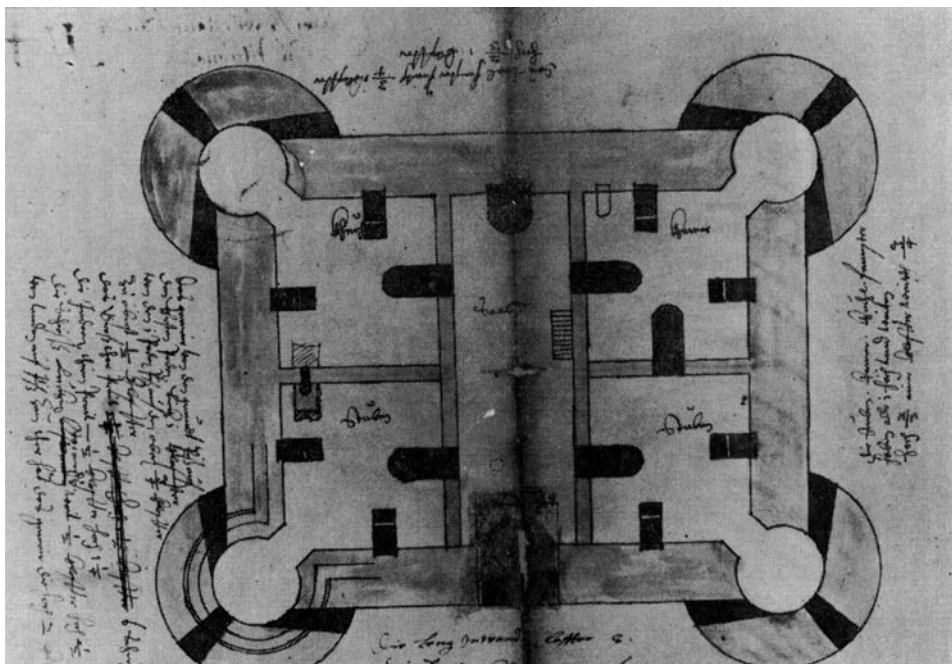

Sl. 8. Perspektivni nacrt vanjskog izgleda Mnskoga grada (Makso PELOZA, Dokumentirana povijest podizanja i razaranja mnskoga grada, str. 92)

Projekt obuhvaća perspektivni nacrt vanjskog izgleda grada i vodoravni prerez unutrašnjosti njegova prizemlja, a bio je izrađen u tri boje (crnoj, crvenoj i žutoj), s opisom pojedinih prostorija, oznakom dimenzija vrata, prozora i ostalih dijelova zgrade. Širina zdanja bila je 24,64 m, dužina 18,84 m, a visina 21,56 m. Kaštel je imao četiri okrugle ugaone kule. Sastojao se od podruma, prizemlja, prvog kata i potkrovlja. Imao je i opkop preko kojeg je vodio pokretni most. Ulaz je bio okrenut prema zapadu, tj. prema Velim Munama i Malim Munama. Prema općem tlocrtu, Munski je grad sličio zrinskom kaštelu u Kraljevici, izgrađenom kasnije, oko 1650., samo što je kraljevički bio mnogo veći.⁴⁸

⁴⁷ Usp. *Isto*, str. 92–93; L. MARGETIĆ, *Makso Peloz i Mune*, str. 65.

⁴⁸ Usp. M. PELOZA, »Dokumentirana povijest podizanja i razaranja mnskoga grada«, str. 93–95; L. MARGETIĆ, *Makso Peloz i Mune*, str. 65–66.

Sl. 9. Vodoravni presjek unutrašnjosti prizemlja Mnskoga grada
(Makso PELOZA, Dokumentirana povijest podizanja i razaranja mnskoga grada, str. 93)

Utvrda je mogla primiti oko 120-150 branitelja. Dovršena je u kratkom roku, za samo 115 dana,⁴⁹ i to unatoč postojećim problemima prijevoza materijala i nedostatka vode. Gradila se od 29. travnja do 5. studenog 1585. godine. U njezinu su podizanju sudjelovali muškarci i žene. Muškarci su kopali temelje, vadili pijesak, lomili kamen i prenosili materijal. Žene su nosile kamenje, pijesak i žbuku. Muškarci su imali nadnicu od 16, a žene od 10 malih solda. Muškarci su, dakle, imali 60% veću nadnicu od žena, iako su i one radile na teškim poslovima. Doduše, udovica koja je vozila materijal uvrštena je među nadničare s 30 malih solda nadnice. Unatoč vjerojatnoj razlici u honoriranju stručnog i nestručnog rada, diskriminacija je bila očita. Ludovico Bonomo nadnice je uredno isplaćivao, što je znak da se vlastima Unutarnje Austrije zacijelo žurilo da u obrambeni sustav utvrda na liniji Učka – Planik – Šija – Žbevnica što prije uključe i novi bitni sastavni element – Munski grad. Ukupni troškovi izgradnje iznosili su 1038 forinti. Veći je dio Bonomo dao iz vlastitih sredstava jer je tada bio munski jusdicent i

⁴⁹ Iako nije poznato jesu li na brdu Golopust prilikom gradnje Mnskoga grada 1585. godine već otprije postojali neki ostatci na koje se dogradilo novo zdanje, činjenica da se utvrda izgradila u tako kratkom roku upućuje da je bilo upravo tako. O tome vidi u: Usp. M. PELOZA, »Dokumentirana povijest podizanja i razaranja mnskoga grada«, str. 90; L. MARGETIĆ, *Makso Peloz i Mune*, str. 67.

zakupnik munske mitnice, a 300 forinti dala je središnja mitnica u Trstu. U gradnji je bilo angažirano 40-ak ljudi.⁵⁰

Munski je grad postojao 31 godinu. Uništen je 30. studenog 1616. godine u Uskočkom ratu između Venecije i Austrije. Razaranje navode izvješća rašporskog kapetana i mletačkog viceprovidura u Istri Bernarda Tiepola prvo od 4. rujna 1618. godine⁵¹ i drugo nedatirano, sastavljeno i poslano vladi u Mletke po završetku rektorove 35-mjesečne službe.⁵²

Sl. 10. Današnje stanje lokacije nekadašnjega Mnskoga grada (foto: Slaven Bertoša)

Munski se grad nakon razaranja više ne spominje,⁵³ pa se pretpostavlja da nije obnovljen, nego prepušten polaganom i potpunom propadanju. Iseljavanja Munaca tijekom proteklih stoljeća išla su u više smjerova, a jedan od njih svakako je i onaj prema Pazinu (1616. – 1630.), u čijoj okolici i danas postoji zaselak Munci, s nekad najčešćim munskim prezime-

⁵⁰ Usp. M. PELOZA, »Dokumentirana povijest podizanja i razaranja mnskoga grada«, str. 95–99; L. MARGETIĆ, *Makso Pelozo i Mune*, str. 66–68.

⁵¹ Usp. Relation dell'Illustrissimo Signor Bernardo Thiepolo ritornato di Vice Proveditor General in Istria – letta nell'Eccellentissimo Collegio à dì 4 Settembre 1618, *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*, vol. 2, fasc. III–IV, Parenzo, 1886., str. 101.

⁵² Usp. 1618. Relazione di Bernardo Tiepolo ritornato dall'Istria dopo 35 mesi di governo come Capitano di Raspo e come Vice Proveditor Generale in Istria, *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*, vol. 2, fasc. III–IV, Parenzo, 1886., str. 122.

⁵³ Primjerice, u drugoj polovici istog stoljeća ne navodi ga ni poznati polihistor, putopisac i topograf Johann Weickhard Valvasor (Ljubljana, 1641. – Krško, 1693.), autor djela »Slava Kranjskog Vojvodstva«, Nürnberg, 1689.

nom Ujčić. Ta je seoba vjerojatno provedena na inicijativu ili barem posredništvom Franje Knežića, tadašnjeg jusdicenta i upravitelja Pazinske knežije.⁵⁴

Munci u Puli

U novom su se vijeku Munci selili i prema južnoj Istri pa su deset puta zabilježeni i u matičnim knjigama grada Pule i to na dva načina: navođenjem naziva Mune te preko mjesnog etnika Munac (*Munaz*).⁵⁵ Najviše slučajeva vezano je za primjere kasnijih porođaja.⁵⁶ Koncem kolovoza 1719. godine krštena je Marija Justina, čiji se otac zvao Martin Munac, žitelj Pule, inače doseljenik iz Galizane. Majka je bila njegova zakonita supruga Venera.⁵⁷ Očevo prezime izrijeckom ukazuje na izvorno podrijetlo. Marija je umrla početkom rujna 1727. godine, pokopana je u katedrali, a ubilježena je njezina dob od oko osam godina (*de anni otto circa*).⁵⁸

Bezimena djevojčica (*una putella*) istih roditelja umrla je u Puli početkom listopada 1720. godine u dobi od oko pet godina (*de anni 5 circa*). I ona je pokopana na groblju katedrale.⁵⁹ U veljači 1725. godine krštena je Katarina Foška,⁶⁰ koja je umrla sredinom studenoga 1726., u dobi od oko dvije godine (*de anni due circa*).⁶¹

Venera, majka djece, umrla je iznenada (*improvvisamente*) u srpnju 1727. godine, u dobi od oko 54 godine (*in età d'anni 54 circa*), bez dobivanja ikakvih sakramenata. Pokopana je u crkvi Gospe od Milosrđa (*Chiesa della Beata Vergine della Misericordia*).⁶² Iz podataka o dobi u trenutku smrti zaključuje se da je bezimenu djevojčicu rodila s 42, Mariju Justinu s 46, a Katarinu Fošku s čak 52 godine.

Martin Munac (ponegdje i *Mune*) umro je početkom lipnja 1729. godine, u pulskom hospitalu (*nell'ospitale*), u dobi od oko 60 godina (*d'Anni 60 circa*),⁶³ iz čega proizlazi da je od supruge bio stariji četiri godine.

Od njihove djece, u matičnim se knjigama grada Pule još spominje i sin Marko, koji je kršten koncem lipnja 1722.,⁶⁴ kojeg je mama rodila s 49 godina, te kći Menega, koja je krizmana početkom studenoga iste godine.⁶⁵

⁵⁴ Usp. M. PELOZA, »Dokumentirana povijest podizanja i razaranja mnskoga grada«, str. 103; L. MARGETIĆ, *Makso Pelozo i Mune*, str. 70–71.

⁵⁵ Usp. Slaven BERTOŠA, *Migracije prema Puli. Primjer austrijske Istre u novom vijeku*, Pazin, 2012., str. 129.

⁵⁶ Podatci su preuzeti iz knjige: S. BERTOŠA, *Migracije prema Puli*, str. 69–70, a u niže navedenim primjerima zabilježeni su i arhivski izvori.

⁵⁷ Usp. DRŽAVNI ARHIV U PAZINU (dalje: HR-DAPA) – 429, *Liber Baptizatirum* (dalje LB), 244, 30. kolovoza 1719.

⁵⁸ Usp. HR-DAPA – 429, *Liber Mortuorum* (dalje: LM), 267, 9. rujna 1727.

⁵⁹ Usp. *Isto*, 4. listopada 1720.

⁶⁰ Usp. HR-DAPA – 429, LB, 244, 12. veljače 1725.

⁶¹ Usp. HR-DAPA – 429, LM, 267, 16. studenoga 1726.

⁶² Usp. *Isto*, 23. srpnja 1727.

⁶³ Usp. *Isto*, 2. lipnja 1729.

⁶⁴ Usp. HR-DAPA – 429, LB, 244, 29. lipnja 1722.

⁶⁵ Usp. HR-DAPA – 429, *Elenco Cresimati* (dalje: EC), 244, 8. studenoga 1722.

Za jedan slučaj doseljenika iz Muna vezuje se i primjer ubojstva. Naime, 30-godišnji Stjepan iz Muna ubijen je 1797. godine u vrijeme večernje pobožnosti u polju (*Steffano da Mune a Parte Imperij in età de anni 30 circa jeri à ora di vespero fu interfetto in campagna*).⁶⁶ Ured za kriminalne poslove obavio je očevid te je tijelo preneseno na raspele kod vrata blizu zdenca (*doppo la rivisione di questo Ufficio Criminale il suo Cadavere fu levato al Crocefisso appresso la Porta di Fontana*). Potom su ga kanonik Giacomo Demori i jedan sakristan otpratili na ukop u katedralu.⁶⁷

Treći je primjer smrti izvan vlastite kuće, što se zapravo i nije rijetko događalo. Primjerice, Jure iz Muna umro je sredinom travnja 1655. godine u zatvoru u pulskoj utvrdi (*nella forza della giustizia in fortezza*), no dob mu nije navedena. U malo oštećenom upisu zabilježeno je da se ispovjedio i bio pomazan svetim uljem, a pokopan je u franjevačkoj crkvi.⁶⁸

Na koncu navodim sve doseljenike iz Muna koji su ostali zabilježeni u matičnim knjigama grada Pule od 1613. do 1817. (to je razdoblje analizirano za potrebe ovoga rada):

- *Messer Zorzi da Mune (LM 1655.)*
- *Maria e Giustina figliola di messer Martin Munaz da Gallesano habitante in questa Città / Maria figliola di messer Martin Mune de anni otto circa (LB 1719., LM 1727.)*
- *Una putella figliola di messer Martin Mune de anni 5 circa (LM 1720.)*
- *Marco figliolo di messer Martin Mune (LB 1722.)*
- *Menegha figliola di messer Martin Mune, la madre Veniera (EC 1722.)*
- *Catharina e Fosca figliola di messer Martin Mune / Cattarina figliola di messer Martin Mune de anni due circa (LB 1725., LM 1726.)*
- *Donna Venera moglie di messer Martin Mune ... in età d'anni 54 circa (LM 1727.)*
- *Martin Mune ... d'anni 60 circa (LM 1729.)*
- *Zorzi Sanza da Mune à Parte Imperij (LC 1782.)*
- *Steffano ...⁶⁹ da Mune a Parte Imperij in età de anni 30 circa (LM 1797.)⁷⁰*

⁶⁶ Podatak je neupisan u izvorniku.

⁶⁷ Usp. HR-DAPA – 429, LM, 269, 31. ožujka 1797.

⁶⁸ Usp. HR-DAPA – 429, LM, 266, 17. travnja 1655.

⁶⁹ Neubilježen podatak.

⁷⁰ Usp. Popis su preuzet iz knjige: S. BERTOŠA, *Migracije prema Puli*, str. 113–114.

Zaključak

U »Kronici župne crkve sv. Marije Mand. na Munah«, koju je tijekom boravka u Munama (1894. – 1903.) sastavio češki pisac Fran Rýšlavy,⁷¹ stoji da se oko jedan kilometar sjeveroistočno od Velih Muna na brežuljku nalazila malena gradina. Od nje se, veli autor, vide samo tragovi, temelji zidova pokriveni šikarom, a iz ruševnog su kamenja izgrađene Vele Mune. Govori se da se ta gradina zvala Traviluk, ali o tome nema dokaza. Gradina je bila opasana velikim zidom, koji je služio tadašnjim stanovnicima da se lakše obrane od neprijatelja, u prvom redu Osmanlija. Fran Rýšlavy nije imao uvid u izvornu građu, ali je na temelju svoje stručnosti prilično dobro opisao munsku predaju o izgledu i svrsi grada na Golopustu. S tog brda prostire se pogled na sve strane, pa su čak i Nijemci 1944. – 1945. tu kopali rovove i izgradili bunker za obranu od nadiranja savezničke vojske. Nakon uništenja utvrde, glavni je dio kamenja vjerojatno odnesen u Vele Mune i ugrađen u tamošnje kuće.⁷²

Arheološka istraživanja možda bi otkrila ostatke temelja staroga Mnskoga grada i tako rasvijetlila taj vrlo zanimljiv dio mjesne prošlosti.

Riassunto

MUNE NELL' ETÀ MODERNA

(CON PARTICOLARE ACCENNO ALL' EMIGRAZIONE VERSO POLA)

Come villaggi importanti nella parte nordorientale dell'Istria, Mune Grande e Mune Piccolo prima appartenevano alla Signoria di Raspo, e dopo – insieme a Vodizze, Gelovizze e Seiane – con la Sentenza di pace di Trento del 1535 furono aggregate ai possedimenti asburgici. Sono annotati in molte fonti storiche dell'età moderna, tra le quali un posto particolare tiene l'Urbario di Mune e Seiane del 1574. Spesso li menzionano anche le relazioni venete, perché il Castello di Mune fu un forte punto d'appoggio dal quale si facevano numerosi saccheggi del territorio veneto di Pinguento. Nell'età moderna fu famoso il Bosco di Mune, nel quale i viaggiatori e commercianti che andavano alla fiera di Seiane furono aspettati in agguato e saccheggiati da malviventi. L'autore menziona poi i 10 casi di immigrati provenienti da Mune che si trasferirono a Pola e sono annotati nei libri parrocchiali cittadini. Una particolare attenzione va dedicata a Venera (moglie di Martin Mune, che partorì la sua ultima figlia all'età di 52 anni), Stefano (anche lui immigrato da Mune, che come trentenne fu interfetto in campagna) e Giorgio da Mune (che morì nelle carceri della Fortezza di Pola).

PAROLE CHIAVE: *Vele Mune, Male Mune, Mune città, feudale.*

⁷¹ Original kronike nalazi se u mjesnom župnom arhivu. Na njemu se kroničar nije potpisao, ali s obzirom da kronika među posljednjim opisuje stanje u Župi Mune nakon završetka Prvog svjetskog rata, vjerojatno ju je sastavio dugogodišnji munski župnik Fran Pospišil, koji je župu vodio od početka pa do druge polovice 20-ih godina XX. stoljeća. To stvara dvojbu u Pelozino tumačenje da je autor kronike munski župnik Fran Rýšlavy, jer je on službovao u ranijem razdoblju. Za taj podatak također zahvaljujem Robertu Doričiću, mag. admin. sanit.

⁷² Usp. M. PELOZA, »Dokumentirana povijest podizanja i razaranja mnskoga grada«, str. 104–105.; L. MARGETIĆ, *Makso Peloz i Mune*, str. 71–72.